

Zpětný odběr elektrozařízení a postřehy k některým aktuálním, problémům jeho fungování v praxi

Cílem tohoto článku je upozornit na podstatu zpětného odběru elektrických a elektronických zařízení (elektrozařízení) a na některé problémy, které jej v současnosti provázejí, stejně jako na možná rizika pro výrobce elektrozařízení, či naopak na benefity pro obce.

Zpětný odběr se sice týká i dalších výrobků s ukončenou životností, tj. odpadních baterií nebo akumulátorů, pneumatik nebo vozidel, pro něž platí velmi podobné principy a pravidla, a koneckonců i obalů, nicméně uvádět nuance ke všem z nich přesahuje kapacitu tohoto článku, proto se nadále zaměříme pouze na elektrozařízení.

Zpětný odběr je povinností výrobce elektrozařízení, bez jejíhož řádného plnění by nebylo možné naplnit hierarchii odpadového hospodářství.¹ Obecně je tato povinnost zakotvena v § 12 zákona č. 542/2020 Sb., o výrobcích s ukončenou životností, ve znění pozdějších předpisů (zákon o VUŽ). Jejím obsahem je povinnost výrobce zajistit odebrání odpadních elektrozařízení (OEEZ) od konečných uživatelů daného zařízení (tedy nikoli pouze vlastníků²), kteří jej užívali v okamžiku, kdy se stalo odpadem, respektive výrobkem s ukončenou životností.³

Ve vztahu k elektrozařizováním existují celkem čtyři definice výrobce, kdy tři cíli různým způsobem na podnikatele usazené v České republice, zatímco čtvrtá cílí na podnikatele usazené v jiném státě, kteří uvádějí elektrozařízení na trh přímo konečným uživateli.⁴

Právě u těchto výrobců z jiných států, jakož i u individuálních dovozců z evropských i mimoevropských zemí, panuje největší riziko tzv. free ridingu (*k tomu dále*).

Komplex povinností podle zákona o VUŽ, a tedy i zpětného odběru, plní výrobce buď v tzv. individuálním systému, nebo v tzv. kolektivním systému prostřednictvím zvláštní právnické osoby založené pouze za tímto účelem, což představuje jednoznačně převažující řešení.⁵

Náklady na zpětný odběr (prostřednictvím kolektivního systému či přímo) mají nést všichni výrobci, v rozsahu odpovídajícím množství elektrozařízení, která v České republice uvádějí na trh.

FREE RIDING: RIZIKO PRO DISTRIBUTORY

Osoba, která splňuje definici výrobce, ale neplní povinnosti stanovené zákonem o VUŽ (ani v individuálním, ani v kolektivním systému), je v praxi označována jako tzv. **free rider**. Free riding představuje obecný problém, kdy subjekt bez (zpravidla finanční) participace na existenci, udržování nebo provozu nějakého systému z tohoto systému reálně profituje. V oblasti výrobků s ukončenou životností free rideri nefinancují ani zpětný odběr, ani zpracování zpětně odebraných OEEZ, tudíž mají menší náklady a konkurenční výhodu oproti poctivým výrobcům.

Zpětný odběr a zpracování elektrozařízení, které tito free rideri uvedli na trh, se fakticky financují z recyklačních příspěvků vybraných od jiných výrobců řádně plnících své povinnosti, kteří naopak nesou vyšší náklady než free rideri.⁶

Velké množství výrobců, především drobnějších dovozců a výrobců ze zemí mimo Evropskou unii, nemá povědomí o principu rozšířené odpovědnosti výrobce, jeho definicích ani souvisejících povinnostech, v horším případě je nepokrytě ignorují.

Proto je v této oblasti nutné věnovat zvýšené úsilí a **informovat jak podnikatele uvádějící na trh elektrozařízení, že (i) mohou splňovat definici výrobce, (ii) být zatíženi souvisejícími povinnostmi a (iii) měli by si v případě, že jsou nositeli těchto povinností, řádně zajistit jejich plnění, tak konečné uživatele, aby upřednostňovali ty prodejce, kteří jsou zapsáni v Seznamu výrobců elektrozařízení.**⁷

Dílčí řešení free ridingu nabízí § 10 zákona o VUŽ, podle něhož namísto free ridera plní jeho povinnosti **distributor daného elektrozařízení**. To znamená, že **distributorovi** (včetně posledního prodejce) **lze ukládat sankce** za neplnění povinnosti zpětného odběru, placení recyklačních příspěvků atd., jestliže prodává elektrozařízení, k nimž výrobce povinnosti řádně nesplnil.

Odpovědnost distributora nemá vliv na povinnost výrobce zapsat se do Seznamu výrobců elektrozařízení a začít plnit své povinnosti, nicméně má potenciál podstatně omezit negativní dopady free ridingu a současně případně dopady na životní prostředí.

Spoluautor textu JUDr. Jan Benko se v Kf Legal mimo jiné věnuje právu obchodnímu a energetickému

FOTO: ARCHIV KF LEGAL

Domníváme se, že by zde **Ministerstvo životního prostředí** (MŽP) mělo intenzivněji plnit svoji **edukační roli, jak ve vztahu k free riderům, tak zejména vůči distributorům a posledním prodejčům**, kteří si nezřídká jejich odpovědnosti nejsou vědomi.

Aktivnější by v této věci měla být i **Česká inspekce životního prostředí**. Free rider se svým jednáním dopouští mnoha přestupků najednou, přičemž za nejzávažnější z nich, například nezajištění zpětného odběru nebo financování zpracování OEEZ, hrozí za každý jednotlivý přestupek pokuta až ve výši 5 mil. Kč.⁸

Úspěšnost odhalení elektrozařízení pocházejícího od free ridera závisí mj. na tom, jakým způsobem se dostane ke konečnému uživateli, jelikož při jeho dovozu ze země mimo EU jej může zachytit celní správa při standardní kontrole, ovšem při přepravě z unijních zemí je možnost identifikace free ridingu podstatně komplikovanější.

De lege ferenda je možné uvažovat o rozšíření popsané subsidiární odpovědnosti distributorů též na provozovatele internetového tržiště, čímž by se prostor pro free riding nadále zúžil.⁹

Problém free ridingu se přitom nevztahuje zdaleka pouze na elektrozařízení – uvedené do značné míry platí obdobně i třeba pro baterie (zejména průmyslové) nebo pneumatiky.

ZPĚTNÝ ODBĚR V PRAXI

Ve vztahu ke konečným uživatelům znamená zpětný odběr především povinnost nakládat s OEEZ v souladu se zákonem o odpadech¹⁰ a zákonem o VUŽ jako speciálním právním předpisem¹¹, kdy koneční uživatelé musí odevzdat OEEZ do systému zpětného odběru, tj. do některého místa zpětného odběru, zpracovateli OEEZ nebo zpět posledního prodejci, a nikoli například do netříděného komunálního odpa-

FOTO: ARCHIV KF LEGAL

Spoluautor textu Mgr. et Mgr. Jan Kořán je společníkem KF Legal, kde se dlouhodobě zaměřuje na odvětví práva elektroenergetiky, teplotní a plynárenství a práva životního prostředí

du.¹² Důležitou roli zde v praxi sehraává **spolupráce kolektivních systémů s obcemi**, které elektrozařízení sbírají na sběrných dvorech či umožňují umístování sběrných nádob na veřejných prostranstvích.

Základní povinností výrobce spojenou se zpětným odběrem OEEZ je **dosahování minimální úrovně zpětného odběru** (kvót). Kvóty jsou stanoveny od roku 2022 a dále ve výši 65 %¹³ jednotlivě pro první tři z celkem šesti rozlišovaných skupin elektrozařízení¹⁴ (samozřejmě pouze za podmínky, že příslušný výrobce elektrozařízení dané skupiny uvádí na trh) a souhrnně ve výši 65 % pro všechny skupiny dohromady. Výrobce tedy není oprávněn nenaplnění kvóty u jedné z prvních tří skupin elektrozařízení kompenzovat převyšujícím plněním kvóty u jiné skupiny.

Směrnice 2012/19/EU¹⁵ stanovuje pouze jednu kvótu pro všechna OEEZ dohromady, samostatně kvóty pro první tři skupiny stanovil až český zákonodárce. *De lege ferenda* lze uvažovat o zrušení samostatných kvót ve vztahu k prvním třem skupinám OEEZ, s tím, že nadále bude platit pouze jedna společná kvóta, přičemž by ji bylo možné naplnit kombinací zpětně odebraných OEEZ bez ohledu na to, do jaké skupiny elektrozařízení patří. V současné době z objektivních důvodů vzniká problém kvóty jednotlivých skupin elektrozařízení plnit. Některé výrobky mají v porovnání s jinými velmi dlouhou životnost, typicky solární panely nebo některé světelné zdroje. Historicky existující monopolizace pak vedla k tomu, že se různé kolektivní systémy specificky soustřeďovaly na konkrétní skupiny elektrozařízení a tento stav do značné míry v praxi zůstal zachován.

V praxi se elektrozařízení zpětně odbírají prostřednictvím **sítě sběrných dvorů provozovaných obcemi, speciálních kontejnerů nebo míst zpětného odběru**, např. v obchodech. Výrobce musí zřídit místa zpětného odběru v dostatečné hustotě, konkrétně v každé obci, městském obvodu nebo městské části **s více než 2000 obyvateli** a dále v jiné obci nebo u posledního prodejce, **kteří projeví zájem o zřízení místa zpětného odběru**.¹⁶

Takto dobrovolně zřízeným místem zpětného odběru lze **optimalizovat náklady**

dy odpadového hospodářství v dané obci, což představuje přínos pro obec, a zároveň zvýšit míru zpětného odběru, což je přínosem pro výrobce elektrozařízení.

Jakmile je OEEZ zpětně odebráno, výrobce musí zajistit jeho přepravu ke zpracovateli, který provozuje zařízení určené pro nakládání s odpady, v němž je oprávněn zpracovávat OEEZ.¹⁷ **Zpracovatel** musí splňovat řadu požadavků a povinností zaktovených jak v zákoně o odpadech (zpracování musí probíhat v zařízení, pro jehož provoz bylo vydáno příslušné povolení), tak i v zákoně o VUŽ. Zákon o VUŽ mu mj. ukládá, aby zpracovával OEEZ v souladu s technickými požadavky a vybranými technickými normami Ministerstva Úřadu pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví, a dodržování tohoto souladu **doložil ověřením, které vydala odborně způsobilá třetí osoba**.¹⁸

V současné době je touto třetí osobou, oprávněnou *ověřovat soulad zpracování v rámci České republiky*, pouze jediný subjekt, a to **zájmové sdružení právnických osob WEEELABEX Organisation** (WEEELABEX). Zákonodárce si byl vědom, že schopnost doložit soulad zpracování OEEZ s technickými normami je náročná nejen z povahy věci, ale též administrativně, proto zákon o VUŽ právě a pouze v tomto jediném případě zavádí dělenou účinnost. Povinnost doložit osvědčení nabyla účinnost až **1. července 2023**, tedy od tohoto data jsou zpracovatelé povinni na výzvu MŽP doložit, že jejich **způsob zpracování OEEZ je v souladu s technickými normami** a byl takto ověřen.

Navíc, zpracovatel je povinen předložit **ověření, které není starší než tři roky**, jde tedy o periodicky plněnou povinnost. Povinnost získat certifikaci (osvědčení od WEEELABEX) se vztahuje ke způsobu zpracování OEEZ a je výslovně uložena jejich zpracovateli, netíží tedy přímo výrobce či kolektivní systém.

V praxi se ukazuje, že povinnost certifikace je sice obecně důvodná a smysluplná, vyžaduje ale určitou modifikaci. Problémy působí **nadměrná administrativní zátěž a nákladnost**, které mohou ve svém důsledku způsobit **oligopolizaci trhu**, kdy menší zpracovatelé z něj budou vytlačeni a novým zpracovatelům bude vstup na trh podstatně ztížen nebo dokonce nemožný. Řešením by mohlo být **zúžení okruhu povinných subjektů, rozsahu osvědčování procesů nebo zrušení periodického osvědčení**, které se vyžaduje bez návaznosti na změnu skutečností s vlivem na způsob zpracování a jeví se jako obsoletní (srov. povinnost ověření při prodloužení povolení k provozu zařízení).

Řádné provádění zpětného odběru a dosahování kvót je prospěšné i pro obce, jelikož edukovaní občané, kteří mají reálnou a relativně pohodlnou možnost, jak OEEZ do systému zpětného odběru odevzdat (hustá síť kontejnerů, sběrných dvorů a míst zpětného odběru), je nezanechávají v nádobách na směsný komunální odpad či na veřejných prostranstvích v jejich blízkosti.

Díky tomu **náklady na zpětný odběr a přepravu ke zpracovateli nese výrobce**

elektrozařízení a nikoliv obec¹⁹ a s OEEZ se nakládá tak, jak by mělo, v souladu s jeho specifickými vlastnostmi a možným negativním dopadem na životní prostředí.

Zároveň se díky zpětnému odběru **snižuje podíl směsného komunálního odpadu**, což napomáhá plnění povinnosti obce zvyšovat podíl odděleně soustředěvané recyklovatelné složky komunálního odpadu podle **§ 59 odst. 3 zákona o odpadech**.

Je tedy i v zájmu obcí, aby s výrobcí (kolektivními systémy) úzce spolupracovaly, např. též při informování veřejnosti a provádění osvěty, aby mohl být potenciál systému zpětného odběru včetně všech jeho výhod využit naplno. To samozřejmě platí i pro zpětný odběr dalších výrobků s ukončenou životností a obalů. ■

JUDr. JAN BENKO,

advokát KF Legal

Mgr. et Mgr. JAN KOŘÁN,

advokát a partner KF Legal

www.kflegal.cz

Poznámky:

¹ Srov. § 3 odst. 2 zákona č. 541/2020 Sb., o odpadech, ve znění pozdějších předpisů („zákon o odpadech“).

² Srov. § 3 odst. 2 písm. g) zákona o VUŽ.

³ Srov. § 3 odst. 1 písm. b) zákona o VUŽ ve spojení s § 4 zákona o odpadech.

⁴ Srov. § 3 odst. 1 písm. m) zákona o VUŽ.

⁵ Srov. § 9 zákona o VUŽ. Drtivá většina výrobců (6036 z celkového počtu 6073) dle údajů Ministerstva životního prostředí plní své povinnosti prostřednictvím kolektivních systémů, nicméně pro zjednodušení budeme dále psát přímo o výrobcích; ostatně, ti se zapojením do kolektivního systému odpovědnosti nezbavují.

⁶ O free ridingu se zmiňuje též důvodová zpráva k zákonu o VUŽ v části k § 61.

⁷ Srov. § 20 a násl. zákona o VUŽ.

⁸ Srov. § 122 zákona o VUŽ.

⁹ Provozovatel internetového tržiště dosud definován není; jedná se o subjekty, které k elektrozařízení obvykle vůbec nenabudou vlastnické právo, ale pouze provozují platformu, na níž může konečný uživatel s výrobcem či jiným vlastníkem elektrozařízení uzavřít kupní smlouvu.

¹⁰ Především § 13 zákona o odpadech.

¹¹ § 2 odst. 2 zákona o VUŽ.

¹² Srov. § 14 odst. 1 a § 64 zákona o VUŽ.

¹³ Kvóta se (zjednodušeně řečeno) vztahuje k celkové hmotnosti elektrozařízení, která daný výrobce v posledních třech letech uvedl na trh. Blíže § 60 písm. a) zákona o VUŽ.

¹⁴ Srov. přílohu č. 1 zákona o VUŽ a přílohu č. 5 vyhlášky č. 16/2022 Sb., o podrobnostech nakládání s některými výrobky s ukončenou životností, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/19/EU ze dne 4. července 2012, o odpadních elektrických a elektronických zařízeních.

¹⁶ Srov. § 65 odst. 2 zákona o VUŽ.

¹⁷ Srov. § 12 odst. 1 ve spojení s § 17 odst. 2 písm. a) zákona o VUŽ a § 60 písm. b) zákona o VUŽ.

¹⁸ Srov. § 69 odst. 2 písm. b) a c) zákona o VUŽ.

¹⁹ Vlastnické právo k OEEZ přechází okamžikem odevzdání do systému zpětného odběru na výrobce, resp. kolektivní systém, který je dále odpovědný za nakládání s nimi (srov. § 14 odst. 2 zákona o VUŽ).